

اثر استفاده از عصاره بره موم بر عملکرد رشدی، فراسنجه‌های خونی و وضعیت

آنتی اکسیدانی در گوساله‌های شیرخوار هلشتاین

جمال سیف دواتی¹، صیاد سیف زاده²، حسین عبدی بنمار³، فرزاد میرزائی آقچه قشلاق³، رضا سید شریفی¹
1- استادیار گروه علوم دامی، دانشکده کشاورزی و منابع طبیعی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، تهران. jseifdavati@uma.ac.ir

2- دانشجوی دکتری تغذیه دام، دانشکده کشاورزی و منابع طبیعی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، تهران.

3- دانشیار گروه علوم دامی، دانشکده کشاورزی و منابع طبیعی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، تهران.

4- استادیار گروه علوم دامی، دانشکده کشاورزی و منابع طبیعی، دانشگاه محقق اردبیلی، اردبیل، تهران.

تاریخ دریافت: 95/1/6 تاریخ پذیرش: 96/4/25

چکیده

زمینه و هدف: بره موم ماده‌ای است با خواص دارویی که جهت درمان انواع بیماری‌های انسانی و دامی استفاده می‌گردد. بره موم دارای خواص ضد میکروبی، ضد قارچی و آنتی اکسیدانی بوده که سبب تقویت سیستم ایمنی گونه‌های متفاوت حیوانی می‌شود. هدف از این مطالعه، بررسی اثرات عصاره بره موم بر عملکرد رشدی، فراسنجه‌های خونی و وضعیت آنتی اکسیدانی گوساله‌های شیرخوار هلشتاین می‌باشد.

روش کار: برای انجام این مطالعه تعداد 24 راس گوساله هلشتاین با میانگین سنی 10 ± 1 و میانگین وزنی 38 ± 2 کیلوگرم در یک قالب طرح کاملاً تصادفی به مدت 70 روز استفاده گردید. تیمارهای آزمایشی شامل (1) جیره پایه بدون بره موم، (2) جیره پایه + 500 قسمت در میلیون مکمل بره موم، (3) جیره پایه + 1000 قسمت در میلیون مکمل بره موم بودند. گوساله‌ها هر دو هفته یک بار وزن کشی شده و جهت اندازه‌گیری متابولیت‌های خونی و فعالیت آنتی اکسیدانی در روزهای 30 و 60 روز پس از تیمار، از آن‌ها خون-گیری صورت گرفت.

یافته‌ها: نتایج نشان داد که استفاده از سطوح عصاره بره موم تأثیر معنی‌داری بر مصرف خوارک در طی ماه‌های اول، دوم و کل دوره آزمایشی نداشت. مکمل کردن بره موم در شیر گوساله‌های شیرخوار تأثیری بر افزایش وزن در طی ماه‌های اول و دوم نشان نداد. در صورتی که اضافه کردن 500 قسمت در میلیون عصاره بره موم در کل دوره آزمایشی افزایش معنی‌داری بر وزن روزانه داشت. اختلاف معنی‌داری بین غلظت متابولیت‌های خونی (گلوکز، کلسترول، تری گلیسیرید، آلبومین، اوره، هموگلوبین و گلوبولین) در گروه‌ها نسبت به شاهد مشاهده نشد. نتایج به دست آمده نشان داد که افزودن عصاره بره موم بر فعالیت آنزیم‌های آسپاراتات آمینوترانسفراز، آلانین آمینوترانسفراز و گلوکاتایون پراکسیداز خون تأثیر معنی‌داری نداشت. اما مکمل کردن شیر با عصاره بره موم تأثیر معنی‌داری بر غلظت ظرفیت آنتی اکسیدانی کل و فعالیت سوپراکسید دسموتاز را نشان داد.

نتیجه‌گیری: به طور کلی می‌توان نتیجه گرفت که استفاده از عصاره بره موم اثری بر عملکرد، فراسنجه‌های خونی به جز سوپراکسید دسموتاز و فعالیت آنتی اکسیدانی کل ندارد. بنابراین افزودن عصاره بره موم در شیر گوساله‌های هلشتاین به طوری موثری در پیشگیری از استرس می‌تواند مفید باشد.

واژه‌های کلیدی: عصاره بره موم، فراسنجه‌های خونی، وضعیت آنتی اکسیدانی، گوساله هلشتاین.

مقدمه

است. استفاده از آنتی بیوتیک‌ها به عنوان محرک رشد، سبب افزایش عملکرد رشدی، افزایش تولیدات و در نتیجه سود حاصل از پرورش می‌گردد. اما در سال‌های اخیر نگرانی‌ها در رابطه با مصرف آنتی‌بیوتیک‌ها در

جهت موفقیت در صنعت پرورش گاو شیری، باید گوساله‌های شیرخوار با روش‌های مناسب تغذیه‌ای پرورش داده شوند، بقاء یک گاو داری وابسته به تولید گوساله‌هایی با رشد مناسب و سالم جهت جای‌گزینی

تولیدات دامی افزایش یافته است. تحقیقات نشان داده است که استفاده مداوم و نامنظم از مقادیر زیاد آنتی بیوتیک‌ها در خوراک حیوانات، سبب ایجاد باکتری‌های مقاوم شده می‌شود (15، 13). بنابراین استفاده از افزودنی‌هایی که ضمن حفظ ویژگی‌های مطلوب فاقد اثرات زیست محیطی باشند، مورد توجه محققان قرار گرفته است. از افزودنی‌های بیولوژیکی که در جیره دام و طیور استفاده می‌شود می‌توان از آنزیم‌ها، پروبیوتیک‌ها، مخمرها و بره موم را نام برد (6). بره موم با نام *Propolis* به معنی دفاع کننده کندو است که ریشه یونانی داشته و از دو جزء *Pro* به معنای دفاع کردن و *Polis* به معنای کندو تشکیل شده است. بره موم آنتی‌بیوتیکی طبیعی است که زنبور عسل از رزین‌های درختان و گیاهان جمع‌آوری کرده و در کیسه گرده ذخیره می‌کند. در هنگام جمع‌آوری رزین‌ها، بزاق و سایر ترشحات زنبور با موم ترکیب می‌شود و سرانجام ماده‌ای رزینی تشکیل شده که تحت عنوان بره موم شناخته می‌شود (39). بره موم دارای بیش از 300 نوع ترکیب مختلف شامل طیف وسیعی از ترکیبات فعال بیولوژیکی مانند ترکیبات فنل، فلاونوئیدها، ترپن‌ها، مواد چربی موم، ویتامین‌ها (A، D، E، K، C، B₁، B₂، B₅، B₆، B₁₂)، آنزیم‌ها (آلفا و بتا آمیلاز)، اسیدهای آمینه، استروئیدها، استرول‌های گیاهی (ارگوسترول، استیگماسترول، ساپونین استروئیدی، آلكالوئیدها استروئیدی است (29، 34)). روغن‌های فرار بره موم دارای فعالیت ضد میکروبی (26، 38) و ضد قارچی (38، 36)، ضد ویروسی (9)، آنتی اکسیدانی و تحریک کننده سیستم ایمنی را دارند (18). در تحقیقی مشخص شده است که بره موم روی 209 سویه استرپتوکوکوس اورئوس موثر بوده و حداقل غلظت ضدباکتریایی آن حدود 10 الی 120 میلی گرم در میلی لیتر می‌باشد. هم چنین گزارش شده است که بره موم روی باکتری‌های گرم مثبت نسبت به باکتری‌های گرم

منفی موثر می‌باشد (40، 30). محمد زاده و همکاران (2007) فعالیت ضد میکروبی بره موم را به دلیل وجود مقادیر زیاد استرهای کافئین و ترکیبات فلاونوئیدی بیان نمودند (31). گزارشاتی از اثرات مثبت بره موم بر وزن بدن، افزایش وزن روزانه، ضریب تبدیل غذایی و تلفات در جوجه‌های گوشتی تحت استرس مشاهده شده (37)، نیز اثرات مثبتی از افزودن بره موم بر عملکرد رشدی گوساله هلشتاین گزارش شده است (1، 35، 43). دنلی و همکاران (2005) گزارش کردند که استفاده از سطوح مختلف بره موم عملکرد رشدی جوجه بلدرچین‌ها را بهبود داد (17). چوبکار و همکاران (1392) با بررسی اثرات عصاره الکلی بره موم در ماهیان کپور نشان دادند که افزودن بره موم سبب تحریک سیستم ایمنی می‌گردد (2). آلبوخادایم و همکاران (2015) با بررسی اثرات بره موم در جیره‌های حاوی کلسترول بالا در موش نشان دادند که استفاده از بره موم سبب کاهش غلظت کلسترول و تری گلیسیرید می‌شود (8). با توجه به ویژگی‌های بره موم (آنتی اکسیدانی، ضدباکتریایی، ضد ویروسی و غیره) تاکنون مطالعات کمی در باره اثرات بره موم بر وضعیت آنتی اکسیدانی و عملکرد رشدی گوساله‌های شیرخوار هلشتاین گزارش شده است. لذا هدف از این تحقیق بررسی اثرات استفاده از بره موم بر عملکرد رشدی و فراسنجه‌های خونی و وضعیت آنتی اکسیدانی در گوساله‌های شیرخوار می‌باشد.

مواد و روش‌ها

این آزمایش در ایستگاه پرورش گوساله مجتمع دامپروری کشت و صنعت پارس واقع در شهرستان پارس آباد، استان اردبیل اجرا گردید. بدین منظور، تعداد 24 رأس گوساله ماده هلشتاین، با میانگین وزنی 2 ± 38 کیلوگرم در قالب یک طرح کاملاً تصادفی با 3 تیمار و 8 تکرار به مدت 70 روز مورد بررسی قرار گرفتند. گوساله‌ها 4 روز پس از تولد به باکس‌های انفرادی

حرارت دیده و پس از حل شدن در اختیار گوساله قرار گرفت. در روزهای 30 و 60 آزمایش، 4 الی 5 ساعت پس از وعده غذایی صبح از سیاهرگ و داج تمامی گوساله خون گیری صورت گرفت. خون گرفته شده در دو لوله جداگانه برای به دست آوردن سرم و خون کامل ریخته و نمونه های خون پس از انتقال به آزمایشگاه، به مدت 20 دقیقه سانتریفوژ (با سرعت 3500 دور در دقیقه) و پلاسما، سرم آن ها جدا و تا زمان اندازه گیری، در دمای 20- درجه سانتی گراد نگهداری شدند. سنجش گلوکز، اوره، کلسترول، تری گلیسیرید، آلبومین، پروتئین کل، آنزیم آلکالین فسفاتاز، آسپارات آمینوترانسفراز و آلانین آمینوترانسفراز سرم خون با استفاده از کیت های آزمایشگاهی (شرکت پارس آزمون، ایران) و با استفاده از دستگاه اتوآنالایزر مدل CS-400 انجام شد. فعالیت آنزیم گلوکاتایون پراکسیداز و سوپراکسید دسموتاز در خون کامل با از استفاده از کیت RANSEL (شرکت RANDOX، انگلیس) مطابق با دستورالعمل شرکت سازنده کیت و توسط دستگاه اسپکتروفتومتر اندازه گیری گردید. برای اندازه گیری فعالیت آنزیم کاتالاز از روش کوهن (1970) استفاده شد (16). کلیه داده ها با استفاده روش GLM و با استفاده از نرم افزار SAS آنالیز گردید.

نتایج

اثر استفاده از عصاره بره موم بر عملکرد رشدی (مصرف خوراک، وزن نهایی بدن، افزایش وزن روزانه و ضریب تبدیل غذایی) گوساله های هلشتاین در جدول 2 ارائه شده است. نتایج به دست آمده نشان داد که افزودن عصاره بره موم، مصرف خوراک گوساله های هلشتاین را در ماه های اول، دوم و کل دوره آزمایشی تحت تاثیر قرار نداد. اگر چه افزایش غیر معنی داری در مصرف خوراک کل دوره پرورشی در گروهی که 500 قسمت در میلیون عصاره بره موم دریافت کرده بودند، مشاهده

ضد عفونی شده که دارای بستری از کلش بودند منتقل گردیدند. آغوز بعد از دوشش به دمای بدن گوساله (39 درجه سانتی گراد) رسانده و به میزان 10 درصد از وزن بدن گوساله ها، در بطری های سرپستانک دار ریخته و به میزان 4 کیلوگرم در روز در دو وعده و به مدت 2 روز به گوساله ها خوراندند. گوساله ها در طول زمان شیرخوارگی روزانه با دو وعده شیر کامل در ساعت های 8:00 و 19:00 به میزان 2/5 کیلوگرم تغذیه شدند. گروه های آزمایشی شامل 1) جیره پایه بدون عصاره بره موم، 2) جیره پایه +500 قسمت در میلیون مکمل بره موم، 3) جیره پایه +1000 قسمت در میلیون مکمل بره موم بودند (5، 1). تمام گوساله ها از روز 5 آزمایش با کنسانتره آغازین تغذیه و از هفته سوم یونجه خشک مرغوب با ترکیب شیمیایی (ماده خشک 89 درصد، پروتئین خام 15 درصد، لیاف نامحلول در شوینده خنثی 50 درصد و لیاف نامحلول در شوینده اسیدی 37 درصد) به نسبت 10 درصد یونجه خشک و 90 درصد جیره آغازین مخلوط شده و در اختیار گوساله ها قرار گرفته شدند (32). جهت تعیین مقدار خوراک مصرفی، قبل از ریختن خوراک وعده صبح، باقی مانده خوراک روز قبل جمع آوری و ثبت گردید. جهت بررسی تغییرات وزن گوساله ها، پس از تعیین وزن همه گوساله ها در ابتدای آزمایش، گوساله ها در روزهای 14، 28، 42، 56 و 70 وزن کشی شدند. مواد خوراکی تشکیل دهنده و ترکیب شیمیایی جیره آغازین در جدول 1 ارائه شده است. افزودنی بره موم (روغنی) از شرکت هرب تقدیس مشهد تهیه گردید. ماده خشک، پروتئین خام، چربی خام و خاکستر کنسانتره آغازین گوساله بر اساس روش های AOAC (1990) و لیاف نامحلول در شوینده خنثی و لیاف نامحلول در شوینده اسیدی با روش ون سوست و همکاران تعیین شدند (38، 9). به منظور مخلوط کردن افزودن بره موم به شیر ابتدا بره موم در آب جوش 60 درجه سانتی گراد

گردید. هم چنین نتایج نشان داد که مکمل کردن عصاره بره موم تاثیر معنی داری بر وزن نهایی گوساله‌های شیرخوار ندارد. آنالیز آماری داده‌ها نشان داد که استفاده از عصاره بره موم تاثیری بر افزایش وزن روزانه گوساله - های هلشتاین در ماه اول و ماه دوم نداشت در حالی که افزودن 500 قسمت در میلیون عصاره بره موم توانست افزایش وزن روزانه گوساله‌ها را در کل دوره پرورشی نسبت به گروه شاهد افزایش دهد ($P < 0/01$).

جدول 1- درصد ترکیبات تشکیل دهنده ی جیره غذایی روزانه

درصد	ترکیب شیمیایی	درصد	اقلام خوراکی
89/0	ماده خشک	43	ذرت
18/1	پروتئین	15	جو
3/3	عصاره اتری (چربی)	2	گندم
12/9	الیاف نامحلول در شوینده خنثی	37/8	کنجاله سویا
5/8	الیاف نامحلول در شوینده اسیدی	0/1	نمک
6/27	خاکستر	1	پودر صدف
0/7	کلسیم	0/5	مکمل مواد معدنی
0/56	فسفر	0/4	مکمل ویتامینه
-	-	0/1	مایکوزورب

ترکیب مکمل ویتامینه: ویتامین A: 500000 واحد بین المللی در کیلوگرم؛ ویتامین E: 100 میلی گرم در کیلوگرم؛ ویتامین D₃: 100000 واحد بین المللی در کیلوگرم؛ ترکیب مکمل معدنی: کلسیم: 195000 میلی گرم؛ فسفر: 90000 میلی گرم؛ منیزیم: 90000 میلی گرم؛ سدیم: 55000 میلی گرم؛ روی: 3000 میلی گرم؛ آهن: 300 میلی گرم؛ منگنز: 2000 میلی گرم؛ مس: 280 میلی گرم؛ کبالت: 100 میلی گرم؛ سلنیوم: 1 میلی گرم؛ آنتی اکسیدانت: 400 میلی گرم.

اکسیدانی گوساله‌های شیرخوار هلشتاین در جدول 4 نشان داده شده است. نتایج مربوط به فعالیت آنتی اکسیدانی گوساله‌های شیرخوار نشان داد که استفاده از سطح 500 قسمت در میلیون مکمل بره موم موجب افزایش ظرفیت آنتی اکسیدانی کل و سوپراکسید دسموتاز در مقایسه با گروه شاهد گردید ($P < 0/01$). آنالیز آماری داده‌های آنزیمی نشان داد که استفاده از عصاره بره موم تاثیر معنی داری بر فعالیت آنزیم‌های آسپارات آمینوترانسفراز، آلانین آمینوترانسفراز، گلوکاتایون پراکسیداز و کاتالاز خون نداشت.

نتایج مربوط به استفاده از عصاره بره موم بر ضریب تبدیل غذایی گوساله‌ها نشان داد که تفاوت معنی داری بین گروه‌های آزمایشی در ماه‌های اول، دوم و کل دوره پرورشی را نشان نداد. اثر استفاده از عصاره بره موم بر فراسنجه‌های خونی گوساله‌های هلشتاین در جدول 3 ارائه شده است. همانطور که مشاهده می‌گردد افزودن عصاره بره موم غلظت گلوکز، کلسترول، تری گلیسیرید، آلبومین، پروتئین کل، هموگلوبین و اوره خون را در مقایسه با گروه کنترل تحت تاثیر قرار نداد. اما مقایسه بین دو سطوح عصاره بره موم نشان داد گروهی که 500 قسمت در میلیون عصاره بره موم نسبت گروهی که غلظت 1000 قسمت در میلیون عصاره بره موم دریافت نمودند، گلوبولین کمتری داشتند ($P < 0/05$). داده‌های مربوط به افزودن عصاره بره موم بر فعالیت آنتی

جدول 2 - اثر استفاده از عصاره بره موم بر عملکرد رشدی گوساله های شیرخوار هلشتاین

P value	SEM	1000Ppm	500ppm	کنترل	
0/83	0/02	0/662	0/641	0/653	مصرف خوراک ماه اول (گرم در روز)
0/89	0/05	1/077	1/060	1/100	مصرف خوراک ماه دوم (گرم در روز)
0/42	0/04	0/832	0/926	0/877	مصرف خوراک کل دوره (گرم در روز)
0/14	1/16	103/12	104/500	100/00	وزن نهایی بدن (کیلوگرم)
0/99	0/03	0/505	0/510	0/505	افزایش وزن روزانه ماه اول (گرم در روز)
0/13	0/04	1/087	1/00	0/946	افزایش وزن روزانه ماه دوم (گرم در روز)
0/01	0/03	0/839 ^{ab}	0/894 ^a	0/799 ^b	افزایش وزن روزانه کل دوره (گرم در روز)
0/87	0/08	1/34	1/28	1/33	ضریب تبدیل غذای ماه اول
0/18	0/07	1/07	1/00	1/19	ضریب تبدیل غذایی ماه دوم
0/52	0/07	1/01	1/04	1/11	ضریب تبدیل غذایی کل دوره

^{abc}حروف متفاوت در ردیف ها نشان دهنده اثر معنی داری در سطح 0/05 می باشد

جدول 3- اثر استفاده از عصاره بره موم بر فراسنجه های خونی گوساله های شیرخوار هلشتاین

P value	SEM	1000Ppm	500ppm	کنترل	
0/83	5/84	104/00	106/33	99/00	گلوکز (میلی گرم بر دسی لیتر)
0/50	9/98	107/67	113/33	124/67	کلسترول (میلی گرم بر دسی لیتر)
0/98	4/38	27/00	27/66	28/00	تری گلیسیرید (میلی گرم بر دسی لیتر)
0/64	0/07	3/96	4/03	4/06	آلبومین (گرم بر دسی لیتر)
0/31	0/13	6/13	5/86	6/16	پروتئین کل (گرم بر دسی لیتر)
0/05	0/15	2/16 ^a	1/56 ^b	2/10 ^{ab}	گلوبولین (گرم بر دسی لیتر)
0/79	1/44	25/33	26/33	25/00	اوره خون (میلی گرم بر دسی لیتر)

^{abc}حروف متفاوت در ردیف ها نشان دهنده اثر معنی داری در سطح 0/05 می باشد

جدول 4- اثر استفاده از عصاره بره موم بر فعالیت آنتی اکسیدانی گوساله های شیرخوار هلشتاین

P value	SEM	1000Ppm	500ppm	کنترل	
0/007	0/03	0/453 ^b	0/640 ^a	0/436 ^b	ظرفیت آنتی اکسیدانی کل (میلی مول بر لیتر)
0/48	5/60	52/33	58/66	62/33	آسپارات آمینوترانسفراز (واحد بر لیتر)
0/80	2/10	15/33	16/33	14/33	آلانین آمینو ترانسفراز (واحد بر لیتر)
0/007	1/66	36/33 ^b	47/33 ^a	38/66 ^b	سوپراکسید دسموتاز (واحد بر گرم)
0/12	2/50	30/30	35/40	26/70	گلوکاتایون پراکسیداز (واحد بر گرم)
0/90	0/70	12/90	12/53	12/50	هموگلوبین (گرم بر لیتر)
0/51	3/94	28/60	23/56	22/16	کاتالاز (واحد بر لیتر)

^{abc}حروف متفاوت در ردیف ها نشان دهنده اثر معنی داری در سطح 0/05 می باشد

بحث و نتیجه گیری

بررسی اثرات بره موم در گوساله های شیرخوار هلشتاین نشان دادند که استفاده از سطوح 500 و 1000 قسمت در میلیون عصاره بره موم تاثیر معنی داری بر مصرف خوراک در مقایسه با گروه شاهد ندارد (1). سارکر و

نتایج این مطالعه نشان داد که استفاده از سطوح 500 قسمت در میلیون و 1000 قسمت در میلیون عصاره بره موم تاثیری بر مصرف خوراک گوساله های شیرخوار هلشتاین ندارد. در این رابطه پراویان و همکاران (1393) با

کردند(1). در این راستا، سارکر و همکاران(2010) اعتقاد داشتند که بره موم به دلیل داشتن ترکیبات فلاونوئید می‌تواند باعث کاهش استرس در گوساله‌ها در هنگام انتقال از مصرف خوراک مایع به خوراک جامد شده و موجب توسعه جمعیت میکروبی مطلوب در شکمبه شود(35). پژوهشگران گزارش کردند که گروه هیدروکسیل موجود در ترکیبات فلاونوئیدی بره موم، می‌تواند عملکردی شبیه استروژن‌ها داشته باشد. این ترکیبات در برخی موارد نقش هورمون رشد را ایفا نموده و به دلیل تاثیرات آنتی‌اکسیدانی و ضدالتهابی می‌تواند در سوخت و ساز موثر و موجب افزایش وزن شود. گزارش شده است که ترکیبات استروژنیک فلاونوئیدهای بره موم تاثیر آنابولیک داشته و همراه با اثرات آنتی‌اکسیدانی و ضدالتهابی می‌توانند در سوخت و ساز موثر باشد و موجب بهبود افزایش وزن بدن گردد(20). عزیزاده و همکاران(1999) بیان نمودند که بره موم به دلیل داشتن خاصیت ضد میکروبی سبب کاهش میکروفلورای مضر روده و نیز با کاهش فعالیت فسولپاز A_2 و سیکلواکسیژناز می‌تواند از افزایش التهاب و ضخامت روده ناشی از میکروب های مضر بکاهد و از این طریق سبب بهبود هضم و جذب مواد خوراکی در روده شود(11). در مطالعه حاضر نشان داده شد که استفاده از عصاره بره موم اثری بر ضریب تبدیل خوراک در دوره های مختلف مورد بررسی ندارد. در این راستا تحقیقات نشان داده استفاده از 250 میلی‌گرم بره موم موجب بهبود در ضریب تبدیل خوراک و عملکرد بهتر جوجه‌های گوستی شده است(2)، که با یافته‌های مطالعه حاضر مغایرت دارد. در گزارشی نشان داده شد که افزودن عصاره بره موم سبب بهبود بازده خوراک در گوساله‌های هلشتاین شد(35). بهاتل و همکاران(1983) با بررسی اثرات بره موم در خوک‌ها نشان داد که افزودن بره موم سبب بهبود ضریب تبدیل غذایی در مقایسه با

همکاران(2010) گزارش کردند که استفاده از 0/05 درصد بره موم بر حسب ماده خشک جیره تاثیر معنی داری را بر مصرف خوراک گوساله‌ها در مقایسه با گروه شاهد نشان نداده است(35). یعقوبی و همکاران(2007) با استفاده از ترکیبات فلاونوئید استخراج شده از بره موم بیان کردند که افزودن سطوح مختلف ترکیبات فلاونوئیدی اثری بر مصرف خوراک گوساله‌های هلشتاین ندارد(43). هم چنین در گزارشی قاسمی دارستانی و همکاران(1395) با بررسی اثرات سطوح مختلف بره موم نشان دادند که مکمل کردن این افزودنی تاثیری بر مصرف خوراک نداشته است(5). ایتاوا و همکاران(2011) با بررسی اثرات دو نوع بره موم(سبز و قهوه ای) در بره های پرواری نشان داد که بره موم قهوه-ای مصرف خوراک بالاتری در مقایسه با بره موم سبز و شاهد داشته است(22). نتایج به دست آمده از این تحقیق نشان می‌دهد که افزودن عصاره بره موم نتوانسته وزن بدن گوساله‌ها را تحت تاثیر قرار دهد در حالی که افزایش وزن روزانه را در گوساله‌هایی که 500 قسمت در میلیون عصاره بره موم در یافت نموده اند در کل دوره پرورشی نسبت به گروه شاهد بیشتر بود. در رابطه نتایج این تحقیق گزارش شده است که افزودن ترکیبات فلاونوئید استخراج شده از بره موم سبب افزایش وزن بدن در گوساله‌های هلشتاین شده است(35). قاسمی دارستانی و همکاران(1395) با افزودن سطوح 500، 1000 و 1500 قسمت در میلیون گزارش کردند که افزایش وزن بدن جوجه بلدرچین‌ها در مقایسه با گروه شاهد بیشترین مقدار بود(5). کوپزینسکی و همکاران(2012) در بررسی اثرات بره موم بیان نمودند که افزودن بره موم تاثیری بر افزایش وزن گوساله‌های شیرخوار ندارد(27). پراویان و همکاران(1393) با افزودن 1000 قسمت در میلیون عصاره بره موم افزایش غیر معنی داری وزن بدن در مقایسه با گروه شاهد مشاهده

گروهی نسبت گروه شاهد گردید (41). گزارشاتی وجود دارد که نشان می‌دهد مکمل کردن بره موم با جیره غذایی غلظت کلسترول و گلوکز را کاهش می‌دهد (28)، (19). در این مطالعه همان طور که مشاهده گردید گروهی که سطوح مختلف عصاره بره موم را دریافت کرده بودند یک افزایش غیرمعنی داری در غلظت گلوکز نسبت به گروه کنترل داشتند و نتایج منطبق با نتایج زمانی و همکاران (2012) است که بیان نمودند استفاده از بره موم سبب کاهش انسولین در خون موش‌ها می‌گردد که خود می‌تواند دلیلی بر افزایش غیرمعنی دار گلوکز در گروه دریافت کننده بره موم نسبت به گروه شاهد باشد (44). افزودن عصاره بره موم در این تحقیق سبب افزایش فعالیت سوپراکسید دسموتاز و ظرفیت کل آنتی اکسیدانی خون شد، در حالی که فعالیت آنزیمی گلوکاتایون پراکسیداز، کاتالاز، آسپاراتات آمینو ترانسفراز و آلانین آمینو ترانسفراز را تحت تاثیر قرار نداد. در این راستا گزارشاتی وجود دارد که نشان می‌دهد استفاده از عصاره بره موم سبب افزایش سوپراکسید دسموتاز خون در انسان شده است (23). نیز در تحقیقی افزودن عصاره بره موم افزایش معنی‌داری در غلظت گلوکاتایون پراکسیداز خون موش‌ها را نشان داد (28). کالافوا و همکاران (2016) گزارش کردند که افزودن 150 میلی گرم در کیلوگرم عصاره بره موم در جیره جوجه‌های گوشتی باعث افزایش غلظت گلوکاتایون پراکسیداز در مقایسه با گروه شاهد می‌شود (24). این محققان اظهار داشتند که استفاده از سطوح مختلف عصاره بره موم تاثیر معنی‌داری بر فعالیت آنزیم‌های آسپاراتات آمینو ترانسفراز، آلانین آمینو ترانسفراز و گلوکاتامات دهیدروژناز ندارد. کویو و همکاران (2009) بیان کردند که کافئیک اسید و استرهای فیل نقش آنتی اکسیدانی در بره موم دارند (25). هم چنین اثبات شده است که بره موم دارای اثرات آنتی رادیکال و آنتی

گروه شاهد شده است (14). این محققین بهبود حاصله را به دلیل وجود ترکیبات فلاونوئیدی در بره موم دانستند که سبب بهبود وضعیت دستگاه گوارش می‌شود. هم چنین گزارش شده است که افزودن عصاره بره موم سبب بهبود بازده خوراک در گوساله‌های هلشتاین گردید (35). در رابطه با عدم تاثیر معنی‌داری در عملکرد رشدی گزارش شده است که سطوح بالای بره موم سبب افزایش پروتئین‌های سطح سلولی و گونه‌های واکنش-پذیر اکسیژناز شده و سطح پتانسیل غشای میتوکندریایی کاهش می‌یابد و با سیگنال‌های واسطه‌ی پروتئین سلولی، سبب بروز آپوپتوز یا مرگ سلولی می‌شوند (21). نتایج به دست آمده نشان داد که فراسنجه‌های خونی (گلوکز، کلسترول، تری گلیسیرید، آلبومین، پروتئین کل و اوره خون) تحت تاثیر عصاره بره موم قرار نگرفتند. موافق با نتایج این تحقیق کوپزینسکی و همکاران (2012) با افزودن عصاره بره موم اثر معنی‌داری را در غلظت فراسنجه‌های خونی (گلوکز، آلبومین و پروتئین کل) در سه بازه زمانی 7، 14 و 21 روز بعد از شیرخوارگی مشاهده نکردند (27). سارکر و همکاران (2010) گزارش کردند که مکمل نمودن بره موم غلظت آلبومین و گلوبولین گوساله‌های هلشتاین را تحت تاثیر قرار نداد (35). شعبان رحیمی و همکاران (1395) با بررسی اثرات تیمار توام برخی گیاهان دارویی و عصاره بره موم مشاهده نمود که افزودن بره موم تاثیری معنی‌داری بر غلظت فراسنجه‌های خونی (کلسترول، تری گلیسیرید، پروتئین کل، آلبومین) نداشته است (4). با بررسی اثرات بره موم در جیره‌های حاوی سطوح مختلف چربی نشان داده شده است که افزودن بره موم تاثیری بر گلوکز، آلبومین، پروتئین کل و گلوبولین موش‌های صحرائی ندارد (8). ترکی و همکاران (2015) نشان دادند که افزودن بره موم سبب کاهش غلظت کلسترول و افزایش آلبومین در جوجه‌های

عصاره بره موم بر عملکرد، فراسنجه‌های خونی و آنزیمی بر گوساله‌های شیرخوار هلشتاین نشان می‌دهد که افزودن عصاره بره موم تاثیری بر مصرف خوراک و ضریب تبدیل غذایی گوساله‌های شیرخوار هلشتاین ندارد. در حالی که افزودن بره موم سبب بهبود افزایش وزن روزانه گردید. افزودن عصاره بره موم فراسنجه‌های خونی را تحت تاثیر قرار نداده اما توانست غلظت ظرفیت آنتی اکسیدانی کل و سوپراکسید دسموتاز خون را بهبود بخشد.

سیستم ایمنی جوجه های بلدرچین، در دوره رشد. نشریه پژوهش های علوم دامی، جلد 26، شماره 1، ص 131-147.
6- مهدی زاده، م.، پور رضا، ج.، جوکار، ع. 1383. اثرات استفاده از بره موم در جیره بر روی عملکرد و سیستم ایمنی مرغان تخم گذار تجاری، مجله پژوهش و سازندگی. شماره 64. ص 85-89.

7. Ababakri, R., Riasi, A., fathi, M. H., Naeimipur, H., Khorshidi, D. (2012). Effect of peppermint oil added to the initial concentration on ruminal fermentation, weaning age and performance holstein dairy calves. *J Appli Anim Sci.* 22; 141-154.

8. Albokhadaim, I. (2015). Influence of dietary supplementation of propolis on hematology, biochemistry and lipid profile of rats fed high cholesterol diet. *J Adv Vet Anim Res*, 2; 56-63.

9. Amaros, M., Simoes, C.M.O., Girre, L., Sauvager, F., Cormier, M. (1994). Comparison of the anti-herpes simplex virus activities of propolis and 3-methyl-butyl-2-enyl caffeate. *J Nat Prod*, 57; 644-647.

10. AOAC - Association of Official Analytical Chemists. (1990). *Official methods of analysis*. 15th ed. AOAC International, Arlington, VA.

11. Azizadeh, N. R., Forag, S. E., Mousa, L. A., Abo-Zaid, M. A, (1998). Comparative antibacterial and antifungal effects of some phenolic compounds. *Microbios*, 93; 43-54.

12. Bankova, V.S., Marekova, N.L. (1983). A study on flavonoids of propolis. *J. Nat. Prod.*, 46; 471-474.

13. Benchaar, C., Duynisveld, J., Charmley, E. (2006). Effects of monensin and increasing dose

اکسیدان بوده و منجر به کاهش استرس اکسیداتیو می‌شود. بره موم به طور مستقیم با تحریک بافت‌های لنفاوی و به صورت غیرمستقیم از طریق تغییر در جمعیت میکروبی دستگاه گوارش باعث بهبود سیستم ایمنی می‌گردد. علاوه بر این، فلاونوئیدهای موجود در بره موم از طریق افزایش وزن غدد لنفاوی و بالا رفتن میزان سلول‌های T و B سبب افزایش پادتن در خون می‌شوند (12). استفاده از دوزهای بالای بره موم سبب حساسیت شده و افزایش دوزهای آن ممکن است منجر به اثرات منفی در فعالیت آنتی اکسیدانی حیوانات است (24). مکمل کردن

منابع

1- پراویان، پ.، نهضتی، غ.، رضا یزدی، ک.، دهقان بنادکی، م. 1393. مطالعه اثر بره موم و مونسین در شیر بر عملکرد رشد، خوراک مصرفی و قابلیت هضم مواد مغذی در گوساله‌های شیرخوار هلشتاین. فصلنامه علوم دامی ایران، دوره 45، شماره 1. ص 43-50.

2- چوبکار، ن.، ساری، ع.، بلندنظر، ع.، حشمتی، ه.، محمدی، ف.، شهبازیان، ن. 1392. بررسی تاثیر مقادیر مختلف عصاره الکی بره موم در ترمیم زخم پوستی و پاسخ ایمنی و بقا ماهی کپور معمولی. آسیب شناسی درمانگاهی دامپزشکی، دوره 7، شماره 4، ص 44-56.

3- حقیقان رودسری، م.، مهدی زاده، م.، باقرزاده کاسمانی، ف.، ابولقاسمی، ع.، لطف الهیان، ه.، موسوی، ف. 1383. بررسی اثر عصاره روغنی بره موم بر عملکرد جوجه های گوشتی. نشریه علوم و صنایع کشاورزی، دوره اول، شماره 18، ص 56-65.

4- شعبانی رحیمی، م. ط.، کریمی ترشیزی، م.، عاشوری، ع.، بابایی، س. 1395. مقایسه اثر عصاره رزماری، آویشن، بره موم، آنتی بیوتیک و پروبیوتیک بر فراسنجه های خونی، میکروفلور دستگاه گوارش و سیستم ایمنی جوجه های گوشتی چالش یافته با سالمونلا انترتیدیس. مجله تحقیقات دامپزشکی. دوره 71. شماره 2. ص 245-253.

5- قاسمی دارستانی، م.، ابراهیمی محمود آباد، س.، کیان فر، ر. 1395. تاثیر سطوح مختلف پودر بره موم بر عملکرد و

levels of a mixture of essential oil compounds on intake, digestion and growth performance of beef cattle. *Can. J. Anim. Sci.*, 861; 91-96.

14. Buhatel, T., Vesa, s., Sabau, A.I., Dimitrim, A., Moldovan, I. (1983). Contribution to knowledge of the stimulative effect of propolis on piglet and pullets. *Buletinul Institutului Agronomic Cluj Napoca Zootehnie Medicina Veterinara*, 37-45.

15. Chaves, A., Duganc, K., Stanford, L., Gibson, J., Bystrom, T., McAllister, F., Van, C. (2011). A dose-response of cinnamaldehyde supplementation on intake, ruminal fermentation, blood metabolites, growth performance, and carcass characteristics of growing lambs. *Livest. Sci.*, 141; 213-220.

16. Cohen, G., Dembiec, D., Marcus, J. (1970). Measurement of catalase activity in tissue extracts. *Subject Strain Bibliography*, 1823.

17. Denli., M., Cankaya, S., SiliciI, S., Okan, F., Uluoca, A. N. (2005). Effect of Dietary addition of

turkish propolis on the growth performance, carcass characteristics and serum variables of quail. *Asian-Aust. J. Anim. Sci.*, 6; 848-854.

18. Dimov, V., Ivanovska, N., Manolova, N., Bankova, V., Nikolov, N., Popov, S. (1991). Immunomodulatory action of propolis. influence on anti-infectious protection and macrophage function. *Apidologie*, 22; 155-162.

19. Fuliang, H.U., Hepburn, H.R., Xuan, H., Chen, M., Daya, S., Radloff, S.E. (2005). Effects of propolis on blood glucose, blood lipid and free radicals in rats with diabetes mellitus, *Pharmacol Res*, 51; 147-152.

20. Havsteen, B. (2002). The biochemistry and medical significance of the flavonoids. *Pharmacol Therapeut*, 96; 67-202.

21. Hongzhuan, X., Jing, Z.H., Junying, M., Yajing, L., Yafang, C.H. Fuliang, H. (2011). Effect of Brazilian propolis on human umbilical vein endothelial cell apoptosis. *Food. Chem. Toxicol.* 49; 78-85.

22. Itavoa, C.C.B.F., Moraisa, M.G., Costab, C., Ítavoc, L.C.V., Francoa, G. L., da Silva a. (2011). Addition of propolis or monensin in the diet: Behavior and productivity of lambs in feedlot. *J Anim feed Sci*, 165; 161-16.

23. Jasprica, I., Bojic, M., Mornar, A., Besic, E., Bucan, K., Medic- Saric, M. (2007). Evaluation of antioxidant activity of croatian propolis samples using dpph and abts+ stable free radical assays. *Molecules*, 12; 1006-1021.

24. Kalafova, A., Hascik, P., Kacaniova, M., Petruska P., Capcarova, M. (2016). The effect of propolis on biochemical parameters and

antioxidant status of the blood of broiler chickens, *Journal of Apicultural Research*, DOI: 10.1080/00218839.2016.1143703.

25. Koyu, A., Ozguner, F., Yilmaz, H., Uz, E., Cesur, G., Ozcelik, N. (2009). The protective effect of caffeic acid phenethyl ester (CAPE) on oxidative stress in rat liver exposed to the 900 MHz electromagnetic field, *Toxicol. Ind. Health*, 25; 429-434.

26. Kujumgiev, A., Tsvetkova, I., Serkedjieva, Y., Bankova, V., Christov, R., Popov, S. (1999). Antibacterial, antifungal and antiviral activity of propolis of different geographic origin. *J. Ethnopharmacol*, 64; 235-240.

27. Kupczyński, R., Adamski, M., Falta, D., Roman, A. (2012). The efficiency of propolis in post-colostral dairy calves. *Arch. Tierz.*, 55; 315-324.

28. Lee, S., Kim, K. S., Park, Y., Shin, K. H., Kim, B. K. (2003). In vivo anti-oxidant activities of tectochrysin. *Arch. Pharmacol Res*, 26; 43-46.

29. Marcucci, M.C. (1995) Propolis: chemical composition, biological properties and therapeutic activity. *Apidologie*, 26; 83-99.

30. Meresta. T., Meresta, L. (1988) Sensitivity of *Bacillus* larvae to propolis extract in vitro. *Medycyna. Weterynaryna*, 44; 169-170.

31. Mohammadzadeh, S., Shariatpanahi, M., Hamedi, M., Ahmadkhaniha, R., Samadi, N., Ostad, S. N. (2007). Chemical composition of oral toxicity and antimicrobial activity of Iranian propolis. *Food chem*, 103; 1097-1103.

32. NRC. (2001). Nutrient. Requirements of dairy cattle. 7th Rev. Ed. Natl. Acad. Sci. Washington, DC.

33. Ota, C., Unterkircher, C., Fantinato, V., Shimuzu, M.T., (2001). Anti-fungal activity of propolis on different species of *Candida*. *Mycoses Journal*, 44; 375-378.

34. Sahinler, N., Kaftanoglu, O. (2005) Natural product propolis: chemical composition. *Nat Prod Res*, 19; 183-188.

35. Sarker, M.S.K., Yang, C.J. (2010). Propolis and Illite as feed additives on performance and blood profiles of pre-weaning Hanwoo calves. *J Anim Vet Adv*, 9; 2526-2531.

36. Sawaya, A.C., Palma, H.F., Caetano, A.M., Marcucci, F.M., Silvacunha, M.C., Araujo, I.B. (2002). Comparative study of in vitro methods used to analyze the activity of propolis extracts with different compositions against species of *Candida*. *Lett. Appl Microbiol*, 35; 203-207.

38. Seven, I., Aksu, T., Tatli Seven, P. (2007). Propolis ve hayvan becalmed kullanımı, Istanbul Univ. Vet. Fak. Derg, 18; 79-84.
39. Sforcin, J.M., Fernandes Junior, A., Lopes, C., Bankova, V., Funari, S.R.C. (2000). Seasonal effect on Brazilian propolis antibacterial activity. *J. Ethnopharmacol*, 73; 243-249.
40. Sforcin, J.M., Bankova, V. (2011). Propolis: Is there a potential for the development of new drugs? *J. Ethnopharmacol*, 133; 253-260.
41. Stepanovic, S., Antic, N., Dakich, I., Svabich-Vlahovic. M. (2003). In vitro antimicrobial activity of propolis and synergism between propolis and antimicrobial drugs. *Microbiol Res*, 158; 353-7.
42. Torki, M., Soltan, M., Mohammadi, H. (2015). Effects of adding ethanol extract of propolis and cumin essential oil to diet on the performance, blood parameters, immune response and carcass traits of broiler chicks. *Animal Science Applied of Iranian Journal*, 4; 911-918.
43. Van Soest, P. J., Robertson, J. B., Lewis, B. A. (1991). Methods for dietary fiber, neutral detergent fiber, and nonstarch polysaccharides in relation to animal nutrition. *J. Dairy Sci*, 74:3583-3597.
44. Yaghoubi, S. M. J., Ghorbani, G. R., Rahmani, H. R., Nikkhah, A. (2007). Growth, weaning performance and blood indicators of humoral immunity in Holstein calves fed supplemental flavonoids, *Anim.physiol. Anim. Nutr*, 92; 456-462.
45. Zamami, Y., Fujiwara, H., Hosoda, M., Hino, H., Hirai, K., Okamoto, K., Kawasaki, H. (2012). Ameliorative effect of propolis on insulin resistance in Otsuka Long-Evans Tokushima Fatty (OLETF) rats]. *Yakugaku Zasshi*, 130, 833-840.

The Effects of Propolis Extract on Growth Performance, Blood Parameters and Antioxidant Status in Holstein Suckling Calves.

J. Seifdavati¹, S. Seifzadeh², H. Abdi Benemar³, F. Mirzaei AghjehGheshlagh³, R. Seyyedsharifi⁴

1. Assistant Professor Department of Animal Science, Faculty of Agriculture and Natural Resources, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabili. Iran. jseifdavati@uma.ac.ir

2. PHD Student Animal Nutrition, Faculty of Agriculture and Natural Resources, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabili. Iran.

3. Associate Professor Department of Animal Science, Faculty of Agriculture and Natural Resources, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabili. Iran.

4. Assistant Professor Department of Animal Science, Faculty of Agriculture and Natural Resources, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabili. Iran.

Received:2017.26. 2

Accepted: 2017.16. 7

Abstract

Introduction & Objective: Propolis is a substance with pharmacological properties for treatment of various human and animal diseases. Propolis has antimicrobial, antifungal and antioxidant activities that strengthen the immune system of different animal species. The aim of this study was to investigate the effects of propolis extract on growth performance, blood parameters and antioxidant status of Holstein suckling calves.

Material and Methods : For this study, 24 Holstein calves with 1 ± 10 day average age and 38 ± 2 kg average weight in a completely randomized design for 70 days were used. The experimental treatments were: 1) control diet without propolis extract supplements, 2) control diet + 500 ppm propolis extract per head per day, 3) control diet + 1000 ppm propolis extract per head per day. Calves were weighed every two weeks and blood samples were taken on d 30 and d 60 of the experiment and analyses for blood metabolites and antioxidant activity.

Results: The results showed that use of different levels of propolis extract had no significant effect on feed intake during the first and second months and total trial period. supplemental propolis extract did not show significant effect on final weight, weight gain and feed conversion ratio during the first and second months, whereas adding 500 ppm of propolis in extract improved significantly the daily weight gain of calves in total trial period. no significant differences were observed between concentrations of blood metabolites (glucose, cholesterol, triglyceride, albumin, urea and globulin). The results showed that adding propolis extract had no significant effects on activities of blood aspartate aminotransferase, alanine amino transferase and glutathione peroxidase blood, whereas supplementing milk with propolis extract affected significantly blood antioxidant capacity and superoxide dismutase activity.

Conclusion: In general it can be concluded that the use of propolis extract had no effect on performance and blood metabolites except for superoxide dismutase activity and total antioxidant capacity, propolis extract supplementation in suckling calf milk can effectively help to cope with the stress.

Keywords: Blood parameters, antioxidant status Holstein calves, Propolis extract.